

DOI: 10.31648/kpp.6690

Magdalena Tyska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-8600-9975

magdalena.tyska@wp.pl

Tomasz Smoliński

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-3540-3200

tomaszsmol@o2.pl

Sposób ukształtowania obligatoryjnych elementów skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia a jego wpływ na skuteczność dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od Skarbu Państwa

Uwagi wstępne

Źródłem regulacji instytucji skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. Ustawodawca, kształtując regulacje dotyczące tego środka prawnego w wybrany przez siebie sposób, sprawił, że charakteryzuje się on wysokim stopniem sformalizowania. Bardzo rygorystycznie, w sposób nader wąski określił, w jakich sytuacjach (zarówno faktycznych, jak i prawnych) skarżący może dochodzić na jej podstawie ochrony prawnej.

Z uwagi na powyższe jedynie korelacja konkretnych okoliczności faktycznych i prawnych otwiera drogę skarżącemu do skutecznego dochodzenia roszczeń odszkodowawczych w odrębnym postępowaniu sądowym

Złożony charakter skargi o stwierdzenie, spowodowany koniecznością odwołania się w niej do szeregu regulacji ustaw szczególnych (poza oczywistymi przepisami prawa cywilnego procesowego) powoduje, że skarżący musi wykazać się posiadaniem szerokiej wiedzy prawnej. Ta okoliczność czyni skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jednym z najtrudniejszych do prawidłowej redakcji środków odwoławczych typu nadzwyczajnego.

Artykuł ten stanowi pierwszą część omówienia zagadnień związanych ze skargą o stwierdzenie, które będą kontynuowane w kolejnym artykule autorów pn. *Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako sformalizowany mechanizm służący dochodzeniu roszczeń odszkodowawczych od Skarbu Państwa*. Celem niniejszego artykułu jest zatem kontynuacja podjętych wcześniej rozważań w przedmiocie skargi o stwierdzenie poprzez omówienie kolejnych pojawiających się w jej ramach zagadnień. Poruszona zostanie problematyka związana z pojęciem *szkody* jako jednego z koniecznych elementów do wykazania przez skarżącego oraz *niezgodności z prawem*. W niniejszym opracowaniu znajdują się również kwestie dotyczące terminu do złożenia skargi, elementów dodatkowych skargi czy możliwych rodzajów rozstrzygnięć sądu kończących postępowanie ze skargi.

Wszystkie przedstawione wcześniej zagadnienia, a także omówione w niniejszym artykule mają wskazywać konieczne elementy skargi, a także sposób jej prawidłowej redakcji celem skutecznego domagania się roszczeń odszkodowawczych od Skarbu Państwa z tytułu szkody poniesionej przez wydanie przez sąd powszechny niezgodnego z prawem orzeczenia.

Szkoda i jej wpływ na skuteczność ochrony na gruncie przepisów dotyczących skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

Kontynuując charakterystykę i omówienie konkretnych problemów pojawiających się przy konstruowaniu skutecznej skargi o stwierdzenie, kolejnym ważnym elementem, jaki odwołujący się musi zawrzeć w skardze, jest szczegółowe określenie zaistnienia szkody, jaką poniosła strona z powodu wydania w jej sprawie niezgodnego z prawem rozstrzygnięcia. Przepis w sposób konkretny stanowi bowiem, że „można żądać stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, jeżeli przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda”¹. Należy zatem podkreślić, że szkoda w pojęciu znaczeniowym, wynikającym z normy art. 424¹ § 2 k.p.c.², musi być kompatybilna ze szkoda w rozumieniu art. 417 Kodeksu cywilnego. Można zatem w tym wypadku wskazywać na zaistnienie szkody majątkowej czy nawet szkody niemajątkowej, która z oczywistych względów będzie występować dużo rzadziej³. W zakresie szkody ma-

¹ Zob. art. 424¹ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1575), dalej jako k.p.c.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

³ Z. Banaszczyk, *Glosa do postanowienia SN z dnia 9 czerwca 2006 r., IV CNP 48/06*, OSP 2007, nr 11, poz. 126.

jątkowej może to być zarówno *damnum emergens*⁴, jak i *lucrum cessans*⁵, na co wprost wskazuje orzecznictwo⁶.

Bez znaczenia na rodzaj szkody, strona musi uprawdopodobnić jej zaistnienie. Samo pojęcie uprawdopodobnienia jest szeroko opisywane w literaturze. Jednakże na potrzeby niniejszego opracowania warto wskazać, że uprawdopodobnienie musi polegać na dowiedzeniu zaistnienia szkody w pewnym stopniu (dużo mniejszym niż w przypadku udowodnienia), chociażby w sposób mniej formalny, np. przez zgromadzoną przez stronę dokumentację. Kwestię uprawdopodobnienia orzecznictwo opisuje szerzej na kanwie spraw dotyczących zabezpieczenia roszczeń. Z uwagi jednak na tożsamość pojęcia uprawdopodobnienia można posłużyć się poglądami judykatury, określającymi czym jest uprawdopodobnienie na kanwie postępowań zabezpieczających. Sąd Apelacyjny w Krakowie stoi na stanowisku, że „nie jest rzeczą Sądu, szczególnie w przypadku profesjonalnej reprezentacji strony, doszukiwanie się w treści ogólnikowo sformułowanego wniosku o udzielenie zabezpieczenia, twierdzeń uwiarygadniających przesłankę, o której mowa w art. 730¹ § 2 k.p.c.”⁷. Powyższe prowadzi do wniosku, że choć na stronie zamierzającej dokonać uprawdopodobnienia spoczywa ciężar dowodu w mniejszym stopniu niż na stronie zobligowanej do udowodnienia twierdzeń, jednak trzeba mieć na względzie, że nie może ono przybierać jednak formy zbyt ogólnej⁸. Warto zatem, aby strona, kształtując skargę o stwierdzenie, starała się udowodnić zaistnienie szkody, dzięki czemu w mniejszym stopniu będzie musiała liczyć się z zarzutem ze strony sądu orzekającego, że nie uprawdopodobniła zaistnienia szkody⁹. Warto wskazać na pogląd podnoszony przez Sąd Najwyższy uznający, że „uprawdopodobnienie związku między zaskarżonym orzeczeniem a doznanymi stratami lub utraconymi korzyściami zostanie spełnione, jeśli skarżący powoła w skardze wszystkie znane mu fakty i dowody, które uczynią twierdzenie o wyrządzeniu szkody wiarygodnym”¹⁰.

W zakresie powstania szkody pojawia się kolejne zagadnienie. Strona bowiem dochodząca z jej tytułu zapłaty określonej kwoty musi wskazać, z czego szkoda ta wynika, jak również dokonać dokładnego określenia jej rozmiarów,

⁴ Inaczej: strata rzeczywiista.

⁵ Inaczej: utracone korzyści.

⁶ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 19 marca 2008 r., sygn. akt III CNP 10/08, OSN-C-ZD 2009, nr A, poz. 3.

⁷ Szerzej: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 9 grudnia 2013 r., sygn. akt I ACz 2164/13, LEX nr 1500768.

⁸ A. Mendrek, *Szkoda jako przesłanka dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, „Przegląd Prawa Cywilnego” 2018.

⁹ K. Świtaj, *Wymagania skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako pisma procesowego*, „Przegląd Sądowy” 2013.

¹⁰ Por. postanowienia Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2006 r., sygn. akt IV CNP 38/05, OSNC 2006, nr 7–8, poz. 141; postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., sygn. akt IV CNP 23/06, LEX nr 182896.

podając konkretną wartość. Co istotne, szkoda ta musi istnieć w chwili dochodzenia roszczenia na niej opartego. Stanowisko judykatury na tej płaszczyźnie jest jednoznaczne. Jak wskazał Sąd Najwyższy, „skarga nie służy zapobieganiu wyrządzeniu szkody mogącej powstać na skutek wydania orzeczenia sądowego, lecz jest środkiem prawnym, który w razie jego uwzględnienia stanowi podstawę wystąpienia z powództwem przeciwko Skarbowi Państwa o naprawienie szkody wyrządzonej takim orzeczeniem”¹¹.

Szkoda musi mieć charakter realny oraz zaistnieć po wydaniu niezgodnego z prawem orzeczenia. Data powstania szkody winna bowiem zostać powiązana z datą wydania skarżonego orzeczenia skutkującego powstaniem szkody. Strona jest zobowiązana przedstawić we wnoszonej przez siebie skardze związek przyczynowy pomiędzy powstałą szkodą a zdarzeniem ją powodującym. Dokładne przedstawienie i opisanie elementów dotyczących zaistniałej szkody będzie konieczne do skutecznego dochodzenia roszczeń powiązanych z zaistnieniem szkody, na którą powoływać się będzie strona¹².

Należy zwrócić również uwagę na wyodrębnienie ze zbioru szkód, tych które nie nadają stronie uprawnień do dochodzenia roszczenia. Jak wskazuje Sąd Najwyższy, szkodą taką nie będzie fakt poniesienia kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa profesjonalnego strony przeciwnej w postępowaniu objętym skargą. Co więcej, sąd ten wskazuje, że szkoda nie może być potencjalna, a jedynie rzeczywiste jej poniesienie otwiera drogę do skutecznego dochodzenia odszkodowania. Kwota dochodzona przez stronę w pierwotnym postępowaniu nie zawsze będzie pokrywać się ze szkodą, jaka powstała w majątku strony. W przypadku oddalenia powództwa, mimo niezasadności takiego rozstrzygnięcia, strona w postępowaniu ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia będzie w pewien sposób obowiązana ponownie wykazać dochodzoną należność. Powyższe można zobrazować przykładem, w którym z uwagi na wydanie przez sąd odwoławczy prawomocnego orzeczenia zasądzającego od strony kwotę 100 000,00 zł z powodu częściowej bezskuteczności egzekucji wyegzekwowano od niej jedynie połowę. Szkoda zatem wyniosła jedynie 50 000,00 zł i wynikała z wyegzekwowanego świadczenia na podstawie niezgodnego z prawem orzeczenia sądowego.

Należy podkreślić, że to na stronie spoczywa powinność wskazania dokładnego zakresu szkody, jej wysokości i daty powstania, a także dokonania korelacji ze skarżonym orzeczeniem, pamiętając o konieczności wskazania, że szkoda powstała po wydaniu orzeczenia, bowiem szkoda ta musi stanowić następstwo wydania tegoż orzeczenia.

¹¹ Szerzej: postanowienie Sądu Najwyższego z 27 października 2005 r., sygn. akt V CNP 28/05, LEX nr 1109470 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 11 stycznia 2006 r., sygn. akt II CNP 13/05, OSNC 2006, nr 6, poz. 110.

¹² K. Świtaj, op. cit.

„Niezgodności z prawem” jako element skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

Kolejnym zagadnieniem, które należy poruszyć, rozpatrując tematykę skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jest samo określenie kwestii *niezgodności z prawem*. Wykładnia wskazanego pojęcia winna być dokonana przez pryzmat art. 417 k.c.¹³, czyli poprzez przepisy dotyczące czynów niedozwolonych określonych w przepisach materialno-prawnych.

W polskim systemie prawnym, zarówno w przepisach ustawy o ustroju sądów powszechnych, jak również w samej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, prawodawca konstytuuje możliwość wydawania orzeczeń przez sądy. Z uwagi na powyższe skala ewentualnych naruszeń winna być znacząca, tak aby można było wykonywanie władzy sądowniczej uznać za delikt, który będzie uzasadniał zasądzenie odszkodowania.

Delikt ten zatem winien być charakteryzowany jako oczywisty, elementarny i kwalifikowany, który również będzie musiał być przez stronę wykazany w skonkretyzowany sposób. W związku z tym można wywieść, że niezgodnością z prawem będzie oczywiście niewłaściwa wykładnia przepisów prawa dokonana przez sąd orzekający. W takiej sytuacji niewłaściwość ta winna się ukazywać bez konieczności dokonania głębszej wykładni konkretnych przepisów. Należy jednak zaznaczyć, że niewłaściwość nie zajdzie w sytuacji znaczącej rozbieżności w zakresie interpretacji konkretnych przepisów. W sytuacji, gdy brak jest jednolitej linii orzeczniczej na konkretnej płaszczyźnie, a orzeczenia mogą w sposób obiektywny różnić się od siebie, nie dojdzie do niewłaściwej wykładni. Bezsporna jest okoliczność możliwości zaistnienia różnych stanów faktycznych uaktywniających wybór odmiennej linii orzeczniczej. Sąd w tym przypadku będzie oczywiście zobowiązany do pełnego uzasadnienia dokonanego przez siebie wyboru interpretacji przepisów na potrzeby zaistniałego stanu faktycznego, jednakże w sytuacji, gdy tego dokona, bezskuteczne będzie wskazywanie na wydanie przez sąd orzeczenia niezgodnego z prawem. W opisanym przypadku strona może próbować ukazywać zaistnienie niezgodności wydanego orzeczenia z prawem, wskazując na brak dostatecznego wyjaśnienia wyboru określonego stanowiska dokonanego przez sąd. Większe szanse na powodzenie będą wówczas, gdy sąd – oprócz niedokonania pełnego wyjaśnienia swojego wyboru – dokona go, wybierając wykładnię rzadziej stosowaną zarówno przez sądy powszechne, jak również gdy dokona wyboru wykładni, do której Sąd Najwyższy przychylił się w mniejszym zakresie (jedynie

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r., poz. 1740), dalej jako k.c.

w wyjątkowych sytuacjach). Przy istniejącej możliwości różnej interpretacji danej normy prawnej i jej zastosowania do konkretnej sytuacji faktycznej, w szczególności gdy brak jest jednolitej linii orzeczniczej na kanwie podobnego stanu faktycznego, trudno będzie wykazać rażące naruszenie prawa dokonane przez sąd¹⁴.

Jak już podniesiono, bezdyskusyjny pozostaje fakt, że w różnych stanach faktycznych będzie konieczna każdorazowa dogłębna analiza, czy sąd dopuścił się naruszenia prawa. W pewnych sytuacjach naruszenie przepisów będzie musiało mieć charakter oczywisty, co będzie miało miejsce między innymi w przypadku zastosowania przez sąd art. 5 k.c.¹⁵ i na tej podstawie oparcie rozstrzygnięcia. Dodatkowo strona będzie mogła dochodzić uznania wydanego orzeczenia jako rażąco naruszającego jej prawa, w sytuacji gdy sąd, mimo braku inicjatywy dowodowej jednej ze stron, nie odniesie się do stanowiska drugiej strony postępowania, która poparła swoje twierdzenia szerokim materiałem dowodowym.

Podsumowując tę kwestię, należy wskazać, że w przypadku możliwości dokonania przez sąd różnej interpretacji przepisów stronie, która uznaje się za pokrzywdzoną wydanym orzeczeniem, ciężiej będzie wykazać rażące naruszenie prawa. Dopiero gdy orzeczenie nie będzie odpowiadało standardom orzeczniczym, będzie można mówić o rażącym naruszeniu.

Termin jako przeszkoda do skutecznego dochodzenia ochrony prawnej na gruncie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

Kolejną kwestią, którą należy poruszyć, jest termin, w jakim można złożyć skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Termin ten wynosi 2 lata od uprawomocnienia się orzeczenia uznania niezgodności, którą skarżący wnosi. Jest on tożsamy zarówno dla stron postępowania, jak i dla podmiotów szczególnych¹⁶, które mogą również wnieść skargę. Co ważne: z powyższą skargą po śmierci strony może wystąpić spadkobierca strony postępowania, w jakim wydane zostało orzeczenie¹⁷.

¹⁴ M. Lemkowski, *O pojmowaniu niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem w sprawach cywilnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” 2017.

¹⁵ Por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2007 r., sygn. akt I BP 15/06.

¹⁶ Krąg podmiotów szczególnych określa art. 424² k.p.c. Wśród nich należy wyodrębnić Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka. Co ważne, Prokurator Generalny posiada legitymację do sporządzenia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, zaś legitymacji tej nie będzie posiadać Skarb Państwa, chyba że był stroną postępowania.

¹⁷ A. Mendrek, *Szkoda jako przesłanka dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, „Przegląd Prawa Cywilnego” 2018.

W dalszej kolejności trzeba zaznaczyć, że stronie przysługuje możliwość sporządzenia tylko jednej skargi, co wynika z art. 424³ k.p.c. Jeżeli strona wniesie skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, drugiej skargi nie będzie mógł już wnieść np. Prokurator Generalny. Podmioty szczególne działają bowiem na rzecz strony. Prokurator Generalny nie będzie działać na rzecz Skarbu Państwa. Z tego też powodu wniesienie skargi przez Prokuratora Generalnego wyczerpie możliwość wniesienia jej przez stronę. Natomiast w przypadku występowania w sprawie współuczestnika, może on odrębnie wnieść na swoją rzecz skargę¹⁸.

W zakresie opisywanej kwestii należy wskazać na rodzące się wątpliwości natury procesowej. Pierwszą z nich jest zasadność pozostawienia możliwości złożenia skargi o stwierdzenie za stronę bez jej wyraźnej zgody, głównie z uwagi na fakt konieczności dołożenia wysokiej staranności przy jej redagowaniu. Niesumienne sporządzenie skargi, a następnie jej wniesienie może spowodować zamknięcie jedynej drogi do uzyskania koniecznego prejudykatu. Zasadne byłoby więc poczynienie zmian przez ustawodawcę w tym zakresie. Zdaniem autorów strona winna posiadać we własnej sprawie prawo ostatecznego zajęcia stanowiska w zakresie wnoszonych na jej rzecz środków odwoławczych. W szczególności w bardzo złożonej rodzajowo sprawie i istotnej z punktu widzenia strony do niej należeć powinna decyzja w zakresie tego, kto sporządzi i wniesie skargę na jej rzecz. Wątpliwy pozostaje stopień staranności przy sporządzaniu środków prawnych przez organy jak Rzecznik Praw Obywatelskich, czy Prokurator Generalny, co wiąże się na pewno z ogromnym obłożeniem tychże urzędów. Pozostawienie sposobności złożenia za stronę środka odwoławczego w postaci skargi przez podmiot inny niż strona, bez jej wpływu na jej kształt, jest wysoce dyskusyjne.

Drugą zaś problematyczną kwestią pozostającą w sferze zagadnień dotyczących terminu do wniesienia skargi o stwierdzenie jest sytuacja, kiedy strona nie jest w stanie wykazać, że wykorzystwała wszystkie dostępne prawem środki odwoławcze, z uwagi na fakt niepodjęcia sprawnych działań przez właściwy podmiot (np. Rzecznika Praw Obywatelskich przy sporządzaniu skargi nadzwyczajnej, do której sporządzenia legitymację posiadają jedynie podmioty szczególne), a termin do złożenia skargi zbliża się ku końcowi. Na próżno szukać rozwiązań w tym przypadku. Jako jedyne rozwiązanie jawi się w postaci sporządzenia wniosku o przyspieszenie prac nad złożeniem skargi nadzwyczajnej bądź opinii o braku podstaw do jej złożenia oraz wniesienie skargi o stwierdzenie w terminie i liczenie na powolne jej rozpatrywanie przez Sąd Najwyższy, aby można było już po jej wniesieniu dołączyć dokumentację otrzymaną od podmiotu szczególnego.

¹⁸ A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–729*, Warszawa 2019.

Podsumowując aspekt terminu do wniesienia skargi, podkreślić należy fakt, że termin na wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest terminem zawitym. Strona przed jego upływem musi wnieść skargę, gdyż po jego upływie nie będzie miała takiej formalnej możliwości. Sąd Najwyższy bowiem w zakresie charakteru prawnego terminu do wniesienia skargi o stwierdzenie wskazał na niemożność jego przywrócenia, uzasadniając to w ten sposób: „Przewidziany w art. 424⁶ § 1 k.p.c. dwuletni termin do wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem jest z jednej strony terminem zawitym prawa materialnego, z drugiej zaś – terminem procesowym. Niedochowanie terminu wywołuje skutki materialnoprawne, bowiem w takiej sytuacji nie jest możliwe dochodzenie roszczenia odszkodowawczego od Skarbu Państwa. Procesowy charakter tego terminu wyraża się zaś w tym, że wyznacza on okres, w którym skarga może być wniesiona, a jego niedochowanie powoduje odrzucenie skargi (art. 424⁸ § 1 k.p.c.)”¹⁹.

Elementy dodatkowe skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia wpływające na jej skuteczność

Podstawę prawną wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia określa art. 424⁴ k.p.c. Przepis ten stanowi, „że skargę można oprzeć na podstawie naruszeń prawa materialnego lub przepisów postępowania, które spowodowały niezgodność wyroku z prawem, gdy przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda. Podstawą skargi nie mogą być jednak zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów”²⁰.

Po dokonaniu analizy powyższej regulacji, a także przepisów będących podstawą do złożenia skargi kasacyjnej uwiadcza się duże podobieństwo obu norm. Podstaw do sporządzenia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia można doszukiwać się w orzecznictwie i literaturze, które dotyczą skargi kasacyjnej. Różnica między obiema podstawami jest jednakże taka, że w skardze kasacyjnej naruszenie przepisów prawa materialnego czy procesowego może powodować niezgodność z prawem. Niezgodność z prawem jest zatem przesłanką obligatoryjną, aby żądać skutecznej ochrony na kanwie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Co do drugiej części regulacji art. 424⁴ k.p.c. wskazującej, że „podstawą skargi nie mogą być jednak zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów”²¹, należy jedynie przypomnieć, że wynika ona z faktu, iż Sąd Naj-

¹⁹ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2017 r., sygn. akt V CNP 32/17.

²⁰ Art. 424⁴ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

²¹ Ibidem.

wyższy jest sądem prawa, nie zaś faktu. Nie będzie on zatem dokonywał ponownej oceny dowodów czy ustaleń faktów. Strona winna zatem wystrzegać się wskazywania w skardze na kwestie dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Sąd może bowiem potraktować skargę i podstawy jej wniesienia jako pozorne i nie przychylić się do skargi. Zgodność zastosowania przepisów winna być oceniana przez stronę na podstawie już zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego w takim kształcie, w jakim ono jest i na podstawie stanu faktycznego ustalonego już przez sąd *meriti*. Modyfikacja ustaleń faktycznych jest zatem całkowicie niemożliwa, a co więcej może przynieść stronie więcej negatywnych konsekwencji niż pożytku²².

Zarzuty naruszenia prawa procesowego (między innymi art. 233 § 1 i 2 k.p.c. czy art. 278 k.p.c.) są całkowicie niedopuszczalne w skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Stanowisko Sądu Najwyższego w tej kwestii jest jednoznaczne. Co więcej, na tej płaszczyźnie Sąd Najwyższy dokonał wnioskowania, że „zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego kasacja wniesiona przez adwokata ustanowionego dla strony zwolnionej od kosztów sądowych, niezawierająca przytoczenia podstaw kasacyjnych bądź ich uzasadnienia, nie jest »udzieleniem pomocy prawnej« w rozumieniu § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 1997 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. Nr 154, poz. 1013 z późn. zm.), za którą koszty ponosi Skarb Państwa [...]. Pogląd ten, zachował aktualność po wejściu w życie § 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 z późn. zm.) oraz § 15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349). Stanowisko to należy odpowiednio odnieść - na podstawie art. 424¹² k.p.c. – do sytuacji gdy skarga stwierdzenie niezgodności z prawem zaskarżonego orzeczenia wniesiona przez radcę prawnego ustanowionego dla strony zwolnionej od kosztów sądowych, oparta jest na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 424⁴ zdanie drugie k.p.c.). Uzasadniało to odmowę przyznania pełnomocnikowi powoda zwrotu kosztów z tytułu pomocy prawnej udzielonej z urzędu”²³.

W dalszej kolejności trzeba zaznaczyć, że uchybienia proceduralne sądu, nawet noszące znamię istotnych, w sytuacji gdy wydane w sprawie ostateczne rozstrzygnięcie będzie prawidłowe, jest kwestią irrelevantną. W tym miejscu

²² M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477(16)*, wyd. 4, Warszawa 2021.

²³ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2016 r., sygn. akt V CNP 85/15.

uwidacznia się kolejna różnica pomiędzy skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia a innymi środkami odwoławczymi. W przypadku skargi to ostateczne rozstrzygnięcie jest istotniejsze niż sama droga do jej wydania. Co więcej, będzie to dotyczyło nie tylko naruszeń proceduralnych w zakresie prawidłowości oceny dowodów, ale również naruszeń, które mogłyby wpływać na uchybienia proceduralne prowadzące do stwierdzenia nieważności postępowania.

Równie istotnymi elementami przy konstruowaniu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia są elementy, które ustawodawca zawarł w art. 424⁵ § 1 k.p.c. oraz § 2 k.p.c., tj. obligatoryjne elementy pisma procesowego. Zaliczają się do nich: „1) oznaczenie wyroku, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest on zaskarżony w całości lub w części; 2) przytoczenie jej podstaw oraz ich uzasadnienie; 3) wskazanie przepisu prawa, z którym zaskarżony wyrok jest niezgodny; 4) uprawdopodobnienie wyrządzenia szkody, spowodowanej przez wydanie wyroku, którego skarga dotyczy; 5) wykazanie, że wzruszenie zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, a ponadto – gdy skargę wniesiono, stosując art. 424¹ § 2 – że występuje wyjątkowy wypadek uzasadniający wniesienie skargi; 6) wniosek o stwierdzenie niezgodności wyroku z prawem. Ponadto skarga powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego. Do skargi - oprócz jej odpisów dla doręczenia ich uczestniczącym w sprawie osobom – dołącza się dwa odpisy przeznaczone do akt Sądu Najwyższego”²⁴. Ustawodawca dokonał rozróżnienia na elementy konstrukcyjne samej skargi, jak również na elementy dotyczące jako takiego pisma procesowego.

Dodatkowo, ponad wskazane wyżej elementy, skarga winna zostać należycie opłacona. Opłata od skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia tożsama jest z opłatą od skargi kasacyjnej. Z uwagi na charakter środka, jakim jest skarga o stwierdzenie, niejako oczywista jawi się również kwestia dotycząca przymusu adwokacko-radcowskiego²⁵. Strona ma swego rodzaju brak zdolności postulacyjnej²⁶. Nieuczynienie zadość temu przymusowi będzie wiązało się z odrzuceniem skargi strony wnoszącej²⁷.

Kolejną kwestią rozwiązana przez ustawodawcę w sposób tożsamy jak w przypadku skargi kasacyjnej jest określenie posiadania przez profesjonalnego pełnomocnika pełnomocnictwa szczególnego do wniesienia tego konkretnego szczególnego środka odwoławczego. Ustawodawca zawarł nadto przy skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia pew-

²⁴ Zob. Art. 424⁵ § 1 i 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

²⁵ T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. 5, Warszawa 2016.

²⁶ Zob. art. 87¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

²⁷ T. Zembruski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1 i 2, Warszawa 2020.

nego rodzaju dodatkowe obostrzenia, dalej idące w skutkach niż w przypadku pełnomocnictwa do wniesienia skargi kasacyjnej. Wskazać bowiem należy, że w przypadku skargi o stwierdzenie nowa sprawa, jaka będzie toczyć się na skutek jej wniesienia, oderwana będzie od wcześniej toczącego się postępowania, nawet na etapie postępowania kasacyjnego. Wniesienie skargi o stwierdzenie będzie inicjowało odrębne postępowanie niezwiązane w sposób bezpośredni z postępowaniem przed sądami powszechnymi i Sądem Najwyższym, w ramach którego powstała następnie szkoda.

Braki formalne skargi o stwierdzenie (nieuczynienie zadość obowiązkom z art. 424⁵ § 2 k.p.c. w zakresie m.in. braku opłaty, braku odpisów, braku należytego pełnomocnictwa) będą powodować wezwaniem strony do ich uzupełnienia, w wyznaczonym terminie, pod rygorem odrzucenia skargi. Nie dotyczy to jednakże podpisu pod skargą profesjonalnego pełnomocnika. W tym przypadku stroną spotka rygor w postaci odrzucenia skargi. Braki zaś określone w art. 424⁵ § 1 k.p.c. nie będą badane przez sąd odwoławczy, do którego skarga jest wnoszona, gdyż kognicja w zakresie badania tego rodzaju braków leży w gestii Sądu Najwyższego. Trzeba jednakże mieć na uwadze, że wskazane braki z art. 424⁵ § 1 k.p.c. będą powodować odrzucenie skargi przez Sąd Najwyższy bez wzywania do ich uzupełnienia.

Konkretyzując regulację art. 424⁵ § 1 k.p.c., należy zwrócić uwagę na okoliczność, że strona musi konkretnie wskazać, jaki wyrok skarży, wraz z precyzyjnym dookreśleniem, czy skarży wyrok w całości, czy w części, pamiętając o instytucji *gravamen*²⁸, czyli pokrzywdzenia interesów strony wydanym rozstrzygnięciem. Jeżeli strona zaskarży orzeczenie w całości, mimo wygrania chociażby w niewielkiej części w tym zakresie, sąd odrzuci skargę jako niedopuszczalną. W przypadku wyroku sądu odwoławczego oddalającego apelację strona zobowiązana będzie nawiazać w skardze o stwierdzenie do rozstrzygnięcia sądu I instancji.

Przytoczenie zaś podstaw wymaganych z art. 424⁵ § 1 pkt 2 k.p.c. odnosić należy do regulacji art. 424⁴ k.p.c. Strona musi wskazać, czy sąd odwoławczy naruszył prawo materialne, czy prawo procesowe, wskazując bardzo precyzyjnie, pilnując również jednostek redakcyjnych powoływanych przepisów. Nadto precyzyjnie wskazać należy, na czym polegać miało zarzucone naruszenie i w dalszej kolejności uzasadnić i powiązać ze wskazywaną przez stronę przyczyną, dlaczego skarżony wyrok jest niezgodny z prawem. Uzasadniając wskazywane przez stronę naruszenie, strona dokonać winna jurydycznego wyводу, wskazującego dlaczego jej zdaniem sąd niewłaściwie zastosował prawo. Co

²⁸ Przesłanką zaskarżenia orzeczenia w postępowaniu cywilnym jest istnienie interesu prawnego w zaskarżeniu, określanego mianem *gravamen*, a ten oznacza pokrzywdzenie polegające na niekorzystnej dla strony różnicy między zgłoszonym przez nią żądaniem a sentencją orzeczenia, wynikającej z porównania zakresu żądania i treści rozstrzygnięcia (Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2009 r., sygn. akt I UK 195/09).

więcej, strona zmuszona jest przepisami prawa do dokonania powyższego dwukrotnie. Jak stanowi bowiem art. 424⁵ § 1 pkt 3 k.p.c., „skarga powinna zawierać wskazanie przepisu prawa, z którym zaskarżony wyrok jest niezgodny”.

W tym miejscu powtórzyć trzeba, że „wzruszenie zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, a ponadto – gdy skargę wniesiono, stosując art. 424¹ § 2 k.p.c. – że *występuje wyjątkowy wypadek uzasadniający wniesienie skargi*”²⁹. Ponownie zatem strona będzie zmuszona do dokonania wywodu jurydycznego w tym zakresie.

Ostatnią, ale również istotną z punktu widzenia skutecznego wniesienia skargi o stwierdzenie jest konieczność złożenia *wniosku o stwierdzenie niezgodności wyroku z prawem*³⁰. Brak takiego wniosku czy błędna jego redakcja, na przykład wskazująca na wniosek o uchylenie skarżonego orzeczenia, powodować będzie odrzucenie wniosku.

W kwestii formalnej trzeba zwrócić uwagę również na art. 424⁶ § 1–3 k.p.c. Jak stanowi wskazana regulacja, „skargę wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwóch lat od dnia jego uprawomocnienia się. W razie stwierdzenia niezachowania warunków formalnych kreślonych w art. 424⁵ § 2, przewodniczący wzywa o poprawienie lub uzupełnienie skargi. Sąd odrzuca skargę wniesioną z naruszeniem art. 87¹ § 1, *spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również skargę, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie*”³¹. Skarga zatem winna być adresowana do Sądu Najwyższego i trzeba pamiętać o konieczności wniesienia jej za pośrednictwem sądu II instancji; w przypadku zaś kwestionowania wyroku sądu I instancji – o konieczności wniesienia jej za pośrednictwem sądu I instancji. Warto dodatkowo pamiętać, że na odrzucenie skargi przez sąd powszechny służy zażalenie do Sądu Najwyższego.

Konsekwencje wniesienia skargi o stwierdzenie

Przechodząc do rozstrzygnięć Sądu Najwyższego, jakie mogą zapaść wskutek wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, będzie to w pierwszej kolejności odrzucenie skargi, w przypadku uznania, że skarga podlegała odrzuceniu z przyczyn z których mógł skargę odrzucić sąd powszechny, bądź z powodu wskazania niewłaściwej jej podstawy.

Kolejnym możliwym rozstrzygnięciem jest odmowa przyjęcia skargi do rozpoznania. Z takim rozstrzygnięciem strona spotka się w przypadku uznania przez Sąd Najwyższy, że nie zachodzą przesłanki do uznania, iż zaskarżone orzeczenie jest niezgodne z prawem. To rozstrzygnięcie będzie mogło być

²⁹ Art. 424⁵ § 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

³⁰ Art. 424⁵ § 1 pkt 6 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

³¹ Art. 424⁶ § 1–3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego...

wydane jedynie w sytuacji, gdy *prima facie* Sąd Najwyższy stwierdzi, że brak jest przesłanek do stwierdzenia niezgodności z prawem orzeczenia.

Ostateczne uznanie przez Sąd Najwyższy, po dokonanej wnikliwej analizie, że zaskarżony wyrok nie jest niezgodny z prawem, będzie skutkowało oddaleniem skargi, zaś w przypadku uznania, że skarga jest zasadna, Sąd Najwyższy stwierdzi niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia. Dodatkowo w szczególnych przypadkach, takich jak uznanie przez Sąd Najwyższy, że droga sądowa była niedopuszczalna bądź sprawa skarżącego nie powinna podlegać rozpoznaniu przez sądy polskie, oprócz stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia Sąd Najwyższy zaskarżony wyrok uchyli i umorzy postępowanie, bądź odrzuci pozew³².

Warto również dodać, że przepisy regulujące skargę o stwierdzenie uznają, że w przypadkach nieuregulowanych stosuje się przepisy o skardze kasacyjnej, na przykład w kwestii dotyczącej możliwości wniesienia odpowiedzi na skargę.

Podsumowanie

Przepisy procedury cywilnej z zakresu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia ukazują instytucję skargi jako jeden z najbardziej sformalizowanych środków prawnych w polskim systemie prawa cywilnego. Stanowi ona jedną z instytucji uregulowanych wśród środków nadzwyczajnych. Należy dokonać oceny, że ustawodawca bardzo rygorystycznie określił podstawy wniesienia skargi o stwierdzenie, ustanawiając szereg ograniczeń. Konstruowanie skargi można podzielić na pewnego rodzaju etapy. Mnogość elementów skargi, a także możliwych uchybień, jakich strona może się dopuścić w skardze, jednoznacznie suponuje puentę, że skarga o stwierdzenie jest jednym z najtrudniejszych do redakcji środków zaskarżenia, jeżeli nie najtrudniejszym.

Ustawodawca określił surowe konsekwencje w przypadku uchybienia któremukolwiek z elementów obligatoryjnych skargi. Ponadto, mimo rygoryzmu samych regulacji, judykatura (w tym Sądu Najwyższego) również każe zachować daleko idącą ostrożność przy kształtowaniu skargi.

Prawidłowo ukształtowana skarga musi spełniać nie tylko wymogi czysto formalne, ale także bardzo trudne w redakcji wywody jurydyczne. Celem uniknięcia możliwych błędów w tym wypadku również wprowadzono przymus adwokacko-radcowski. Przymus ten dotyczy jedynie środków zaskarżenia, które właśnie z uwagi na swoją złożoność wymuszają legitymowanie się szczegółową znajomością meandrow zarówno prawa procesowego, jak i materialnego. Mimo

³² M. Manowska (red.), op. cit.

słusznego zatem wprowadzenia pewnych ograniczeń przez ustawodawcę przy konstruowaniu i wnoszeniu skargi, należy dojść do konkluzji, że w niektórych wypadkach regulacje mające pomóc stronie jedynie ograniczają jej swobodę w ostatecznym podejmowaniu przez nią decyzji procesowych w swojej sprawie, co należy uznać za niezasadne.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Banaszczyk Z., *Głosa do postanowienia SN z dnia 9 czerwca 2006 r., IV CNP 48/06*, OSP 2007, nr 11, poz. 126.
- Erciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. 5, Warszawa 2016.
- Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–729*, Warszawa 2019.
- Lemkowski M., *O pojmowaniu niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem w sprawach cywilnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Przeгляд Sądowy” 2017.
- Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477(16)*, wyd. IV, 2021.
- Mendrek A., *Szkoda jako przesłanka dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, „Przeгляд Prawa Cywilnego” 2018.
- Świtaj K., *Wymagania skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako pisma procesowego*, „Przeгляд Sądowy” 2013.
- Zembrzusi T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, t. 1 i 2*, Warszawa 2020.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1575).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks Cywilny (Dz.U. z 2020 r., poz. 1740).

Orzecznictwo

- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 9 grudnia 2013 r., sygn. akt I ACz 2164/13.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 11 stycznia 2006 r., sygn. akt II CNP 13/05.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 19 marca 2008 r., sygn. akt III CNP 10/08.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., sygn. akt IV CNP 23/06.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 27 października 2005 r., sygn. akt V CNP 28/05.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2006 r., sygn. akt IV CNP 38/05.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 18 września 2017 r., sygn. akt V CNP 32/17.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2007 r., sygn. akt I BP 15/06.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2016 r., sygn. akt V CNP 85/15.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 8 grudnia 2009 r., sygn. akt I UK 195/09.

The method of forming the obligatory elements of a complaint for a declaration of non-compliance with the law of a final judgment and its impact on the effectiveness of pursuing claims for damages from the State Treasury

Summary

The provisions of the civil procedure in the scope of a complaint for a declaration of non-compliance with the law of a final judgment present the institution of a complaint as one of the most formalized legal measures in the Polish civil law system. It is one of the institutions regulated among emergency measures. It should be assessed that the legislator very rigorously defined the grounds for bringing an action for a declaration of a declaration of a number of limitations. Complaint construction can be divided into certain stages. The multitude of elements of the complaint, as well as possible deficiencies that a party may commit in the complaint, unequivocally presupposes the conclusion that the complaint is one of the most difficult, if not the most difficult, means of appeal to edit. The legislator specified strict consequences in the event of failure to fulfill any of the obligatory elements of the complaint. Moreover, despite the rigorous nature of the regulations themselves, the judiciary, including the Supreme Court, also requires extreme caution when formulating the complaint. A properly formulated complaint must meet not only purely formal requirements, but also very difficult to edit juridical arguments. In order to avoid possible mistakes, in this case also the obligatory attorney-at-law has been introduced. This compulsion applies only to the means of appeal, which precisely due to their complexity, require a detailed knowledge of the meanders of both procedural and substantive law. Therefore, despite the right introduction of certain restrictions by the legislator when drafting and submitting a complaint, it should be concluded that in some cases regulations aimed at helping a party only limit their freedom in ultimately making procedural decisions in their case, which should be considered unjustified.

Key words: a complaint for a declaration of non-compliance with the law of a final judgment, extraordinary appeal, preliminary ruling, compensation proceedings.

